

Jordkvalitet

Hilde Olsen og Åge Nyborg

Jord er en av våre viktigste naturlige ressurser, som sammen med vann og luft danner grunnlag for liv på jorda. All jord er ikke god jord. Her i landet er det ofte et svært høyt steininnhold, liten dybde til fjell eller ugunstige terrengforhold som begrenser jordbruksdriften. For å ta vare på den beste matjorda er det viktig å vite hvor den ligger. Jordkvalitetskart viser oss dette.

Hvor god er jorda?

Jordsmonnet har mange viktige funksjoner. Hvor godt jorda er egnet for plantevekst, eller som bosted for ulike organismer, er avhengig av hva jorda er laget av og hvor den ligger. Jord består av en blanding av oppsmuldret berggrunn (mineraljord) og rester av dyr og planter (organisk jord). Opphavsmaterialet danner grunnlaget for næringsinnholdet i jorda. Hvis berggrunnen inneholder mye kalk blir jorda næringsrik. Kornstørrelsen på delene i mineraljorda bestemmer hva slags egenskaper jorda får. Sandkorn er mye større enn de små delene som leirjord er bygd opp av. Det gjør at vannet renner raskere ut av sandjord enn ut av leirjord, som holder bedre fast på vannet. Jordkvaliteten vil også påvirkes av hvordan jorda brukes. Kvaliteten kan for eksempel bedres ved tilførsel av kompost og husdyrgjødsel, og reduseres ved bruk av for tunge maskiner. I denne sammenhengen er jordkvaliteten vurdert ut i fra hvor godt jorda er egnet for generell jordbruksproduksjon ved normale driftsforhold.

Vern av den beste jordbruksjorda

Dyrka mark er en begrenset ressurs her i landet, og det finnes få dyrkingsreserver. Kraftig befolkningsøkning og klimaendringer gjør at verden står overfor store utfordringer når det gjelder framtidig matforsyning. Norske myndigheter ønsker å opprettholde selvforsyningsgraden i Norge, ved å øke jordbruksproduksjonen og verne våre beste jordressurser. Hvis vi fortsatt skal kunne produsere korn, grønnsaker og poteter må egnede arealer vernes mot nedbygging. Det er derfor viktig at kunnskap om hvor disse arealene ligger blir brukt i areal- og konsekvensutredninger.

Matjordlagets tykkelse og innhold av organisk materiale samt jordsmonnutvikling, jorddybde, dreneringsforhold, kornstørrelse og næringsinnhold har betydning for jordkvaliteten, og er noen av faktorene som vurderes under jordsmonnkartlegging. Bildet viser god kornjord på Helgøya i Hedmark, hvor der er kartlagt mye svært god jord. Foto: Siri Svendgård-Stokke/ Skog og landskap

Spesielt verdifull dyrket mark

Jordkvalitetskart viser hvilke arealer som er best egnet for generell jordbruksproduksjon. Kartet tar ikke hensyn til klima og ved vurdering av verdien til et areal bør derfor lokal kunnskap tas med i betraktning. I enkelte områder kan jord som er nedklassifisert på grunn av tørkeutsatthet være den mest verdifulle for bonden på grunn av at den er best egnet til produksjon av tidligpotet og tidliggrønnsaker.

Det er også enkelte typer jord som skiller seg ut innenfor gruppen av jordsmonn med svært god kvalitet. Gammel kulturjord (*Anthrosol*), med et matjordlag på over halvmeteren, er for eksempel blant den beste matjorda vi har. Denne jorda har ofte et rikt mangfold av nyttige organismer, og har gode dreneringsegenskaper i tillegg til at den holder godt på vann.

Foringelse av jordkvalitet

Jordvern handler om mer enn å unngå nedbygging. Det er også viktig å opprettholde eller bedre kvaliteten på de jordressursene vi har. De siste årene har avlingsnivået i kornproduksjonen stagnert. Det er fra flere hold stilt spørsmål om vi i ferd med å ødelegge også den jorda vi ikke bygger ned. Klimaendringer, tap av organisk materiale, strukturendringer, mangelfull drenering og jordpakking utgjør trusler for optimal utnyttelse av jordbruksarealene. At kvaliteten på jorda som dyrkes stadig forringes, og dermed ikke gir forventet avling, kan blant annet komme av at hard bruk av tunge maskiner på dyrka mark ødelegger kvaliteten på matjorda.

Hvordan ivareta jordkvaliteten

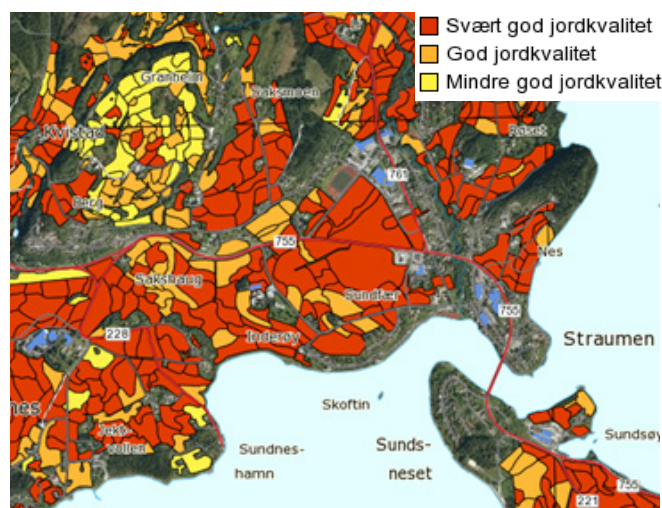
For å sikre en god jordkvalitet til fremtidige generasjoner er det viktig med en bærekraftig bruk av jorda, med langsiktig planlegging av jordbruksproduksjonen. Klimaendringer stiller større krav til vedlikehold av grøfte-systemer. Tilpasset bruk av vekstskifte, plantevernmidler og gjødsel, er også viktig for å ivareta humusinnholdet og jordkvaliteten. Jordarbeiding med egnet utstyr til rett tid kan forhindre erosjon og jordpakking.

Jordkvalitetskart finner du her:

www.skogoglandskap.no/kart/kilden

Bildet viser et areal med menneskeskapt kulturjord (*Anthrosol*), i Stange kommune i Hedmark. Denne jorda har et dypt matjordlag og gir spesielt gode avlinger. Foto: Hilde Olsen/ Skog og landskap

Jordkvalitetskartet viser jordkvalitet i forhold til jordas egenskaper, uavhengig av klima, avlingstyper og driftsforhold. Kartet gir på en enkel måte en oversikt over jordas egenskaper ved å skille de beste jordbruksarealene fra de som er mer innsatskrevende eller har begrensninger som påvirker driften. Kart: Skog og landskap

Tabell 1: Tabellen viser jordkvalitet på jordbruksarealer i fylker der over 20 prosent av arealet er kartlagt, og beskriver den egenskapen som i størst grad begrenser jordbruksdriften innenfor hvert fylke. I fylker med lav kartleggingsprosent kan jordkvaliteten prosentvis være noe dårligere enn tabellen viser, da det antas at den jorda som til nå er kartlagt er noe bedre enn gjennomsnittet.

Fylke	Svært god jordkvalitet	God jordkvalitet	Mindre god jordkvalitet	Kartlagt areal (km ²)	Kartlagt areal (%)	Viktigste årsak til nedklassifisering
Hedmark	79,4	17,7	2,9	618,7	54,0	Dybde til fjell
Vestfold	76,6	21,7	1,7	441,7	100	Planering
Østfold	75,4	22	2,6	749,6	98,3	Planering
Telemark	72,7	21,6	5,7	163,5	55,7	Planering
Buskerud	70,7	24,2	5	402,7	72,1	Tørkeutsatthet
Aust-Agder	65,9	28,8	5,4	44,3	30,9	Organisk jord
Nord-Trøndelag	63,9	28,3	7,7	562,7	61,8	Tørkeutsatthet
Akershus/Oslo	62,6	30,5	6,9	821,2	99,6	Planering
Sør-Trøndelag	56,5	33,1	10,4	244	29,2	Planering
Oppland	53,1	33,5	13,3	502,8	46,1	Dybde til fjell
Rogaland	48,6	37,4	14,1	255,5	24,1	Organisk jord